

Determination of Proficiency Levels of Effective Citizenship and Perceptions of Concerning Democracy Consciousness of Prospective Teachers¹

Ceren ÇEVİK KANSU

Bayburt University, Faculty of Education

Abstract

In this study, proficiency levels of effective citizenship and their perceptions of concerning democracy consciousness of prospective teachers are aimed to define. The study is a descriptive research designed as a relational survey method. The sample of the study consists of 177 prospective teachers at Primary Education Department of Bayburt University Educational Faculty at 2014-2015 spring term of academic year. The data were obtained from 'Proficiency of Effective Citizenship Scale' which is improved by Sağlam (2011) and 'Consciousness of Democracy Scale' which is improved by Doğanay, Çuhadar and Sarı (2004). Proficiency levels of effective citizenship of prospective teachers can be considered as a determinant in terms of democracy consciousness. These properties are expected to have affected the quality of education in their future life. Consequently, studying on directed getting these properties for prospective teachers at the level of bachelor degree is very important in terms of career development and teacher training.

Keywords: *Effective citizenship, perception of democracy, citizenship education, social studies.*

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 18, No 3, 2017
pp. 25-36
DOI: 10.17679/inuefd.354167

Received : 21.11.2016
Revision1 : 29.03.2017
Revision2 : 22.09.2017
Accepted : 19.10.2017

Suggested Citation

Çevik-Kansu, C. (20XX). Determination of proficiency levels of effective citizenship and perceptions of concerning democracy consciousness of prospective teachers, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 18(3), 25-36. DOI: 10.17679/inuefd.354167

¹ This study was presented as an oral paper at the 15th International Primary Teacher Education Symposium (Muğla Sıtkı Koçman University, 11-14 May 2016, Muğla, Turkey).

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Effective citizens must have competencies which are the dimensions of citizenship for person as knowledge, skills and values in democratic society. Responsible and effective citizen must have one of the characteristics in terms of knowledge, skills and values that assimilating democratic values and living in the direction of these values (NCSS, 2012). Consciousness of citizenship appears to effect political structure of the country, educational system, workplace productivity, social welfare and generally level of development (Hablemitoğlu and Özmete, 2012). Family and school is the most important factors for the formation of citizenship (Güven, Tertemiz and Bulut, 2009; Koçoğlu, 2013; Keleş and Tonga, 2014; Memişoğlu, 2014). Effective citizenship characteristics began to take shape during the student's years. This embodiment is very important for especially school-teacher-student relationships. Most of teachers have indicated that they need to be training on various areas related citizenship education (Ersoy, 2007; Arıkan, 2002; Güven, 2002; Adeyemi et al., 2003; Dunkin, Welch, Merritt, Phillips and Cranen, 1998). The feelings of teachers' insufficient about citizenship education can be interpreted that they didn't receive adequate training at pre-service and in-service (Ersoy, 2007). Consciousness of teachers' experience and content knowledge on citizenship effects considerably students' citizenship acquisition (Torney-purta, Lehmann, Oswald and Schulz, 2005; Adalbjarnardattir, 2002). At primary, the students didn't gain the acquisitions enough that in terms of democracy and human rights. Therefore, it thought that the training of teachers is the first priority in order to training of the effective citizens (Dolanbay, 2016). Teachers must take capably how to transfer awareness of citizenship to the students at prospective at faculty of education. Thus, efficiency and their programs of higher education of prospective teachers on this field can investigate. The investigation and analyze of efficiency of prospective teachers on effective citizenship are necessary and important for knowledge, skills and values on the citizenship of new generations.

Purpose

The aim of this study is to determine of proficiency levels of effective citizenship and their perceptions of concerning democracy consciousness of prospective teachers.

Method

The study is a descriptive research designed as a relational survey method. The sample of the study consists of 177 prospective teachers (female: 104, male: 73) at Primary Education Department of Bayburt University Education Faculty at 2014-2015 spring term of academic year. The data were obtained from 'Proficiency of Effective Citizenship Scale' which is improved by Sağlam (2011) and 'Consciousness of Democracy Scale' which is improved by Doğanay, Çuhadar and Sarı (2004). The data that are obtained from scales were analyzed with the help of statistic packet program (SPSS 21). Then the relation between proficiency of effective citizenship scale points and consciousness of democracy scale points were analyzed. In the analysis of data, reliability and validity analysis, mean, standard deviation, t-test, Pearson Product Moment Correlation Coefficient and Regression analysis were used.

Findings

Prospective teachers' proficiency of effective citizenship scale points are no difference according to the program they are enrolled. Although prospective primary teachers' proficiency of effective citizenship scale points' mean is greater than prospective science teachers' proficiency of effective citizenship scale points' mean, the difference between them isn't statistically significant. Prospective teachers' consciousness of democracy scale points are no difference according to the program they are enrolled. Although prospective primary teachers' consciousness of democracy scale points' mean is lower than prospective science teachers' consciousness of democracy scale points' mean, the difference between them isn't statistically significant. Pearson product moment correlation analysis was performed to understand whether the relationship between prospective teachers' proficiency of effective citizenship and Prospective teachers' consciousness of democracy and the result of analysis, A positive relationship has been found between prospective teachers' proficiency of effective citizenship and prospective teachers' consciousness of democracy. According to this

result, can be said that there is a significant relationship between prospective teachers' proficiency of effective citizenship and prospective teachers' consciousness of democracy with low level and positive direction. Prospective teachers' proficiency of effective citizenship explained prospective teachers' consciousness of democracy's 3.7% of total variance. When the results of t-test concerning a significance of the coefficient of regression examined, it can be seen that proficiency level of effective citizenship a predictor on perceptions of concerning democracy consciousness.

Discussion & Conclusion

Both prospective primary teachers' and prospective science teachers' proficiency of effective citizenship and consciousness of democracy's means have been seen the difference between them isn't statistically significant. According to this result, the findings of Sağlam's (2011; 2012) and Utku's (2015) studies support this study's results. As for Leenders, Veugelers and De Kat's (2008) study on teachers, proficiency of effective citizenship was observed that the differences in terms of age, field and school level variables represented by. It was observed that on espousing varied values of prospective teachers are to be effective. In this case, it can show that information, ability and values at the undergraduate level can be changeable in process of time thanks to professional experience. Also Utku's (2015) study with undergraduate students was examined department of business students' and prospective social studies teachers' have more perception of citizenship than studying in other departments. In literature, when studies with variable values was examined, teachers and prospective teachers' levels of social entrepreneurship they have owned (Çermik, 2015); professional seniority and status of whether being members of civil society organization (Çelikten, 2015); political interest and gender (Göz, 2010; Kaya, 2015) was examined that it has been important in terms of citizenship perceptions and levels. When considering the future life of the prospective teachers, as far as proficiency levels of effective citizenship, perceptions of concerning democracy consciousness are as to necessary has been seen in this study. Besides this, there are many studies on the importance of standing on teachers' democratic attitudes and behaviors' in the class (Kember and McKay, 1996; Güven, 2002; Wilkins, 2003; Ersoy, 2007; Memişoğlu, 2014). To have a high level of democratic attitudes of prospective teachers, this may impact student's behaviour positive in the school (Karatekin, Merey, Sönmez and Kuş, 2012). Beside this, it is important that can be created of a democratic classroom environment to gain proficiency of citizenship for students (Yağcı, 1997; Sağlam, 2000; Doğanay and Sarı, 2004). At the same time the activities carried out in the classroom is also effective for the democratization of the classroom environment (Şimşek, 2011). Proficiency of effective citizenship including citizenship information, skills and values can influence individuals' perceptions of concerning democracy consciousness. Especially in terms of improving the quality of life school and developing teachers' relationships with shareholders related to education are as to gain citizenship consciousness and consciousness of democracy at teacher training. By this means, each individual becomes more sensitive to social and political issues. On the occasion of, being criticized and can criticize; can think and can be thought; can solve problems by identifying must be the most importance aim for training citizens with these qualities.

Öğretmen Adaylarının Etkili Vatandaşlık Yeterlik Düzeylerinin ve Demokrasi Anlayışlarına ilişkin Algılarının İncelenmesi¹

Ceren ÇEVİK KANSU

Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Öz

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri ve demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel türde ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2014-2015 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Bayburt Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 177 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veriler Sağlam (2011) tarafından geliştirilen "Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri Ölçeği" ve Doğanay, Çuhadar ve Sarı (2004) tarafından geliştirilen "Demokrasi Anlayışları Ölçeği" kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada öğretmen adayları okumakta oldukları program açısından etkili vatandaşlık yeterlikleri ve demokrasi anlayışları puan ortalamaları yönünden karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Öğretmen adaylarının ileriye dönük yaşamları dikkate alındığında etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri kadar demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının da ne kadar gerekli iki faktör olduğu bu çalışmada görülmüştür. Vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kapsayan etkili vatandaşlık yeterlikleri, bireylerin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarını etkileyebilir. Bu yüzden farklı alanlarda öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarında farklı değişkenler kullanılarak benzer çalışmalar ve uygulamalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Etkili vatandaşlık, demokrasi anlayışı, vatandaşlık eğitimi, sosyal bilgiler.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 18, Sayı 3, 2017
ss. 25-36
DOI: 10.17679/inuefd.354167

Gönderim Tarihi : 21.11.2016
1. Düzeltme : 29.03.2017
2. Düzeltme : 22.09.2017
Kabul Tarihi : 19.10.2017

Önerilen Atıf

Çevik-Kansu, C. (20XX). Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeylerinin ve demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 25-36. DOI: 10.17679/inuefd.354167

¹ Bu çalışma 15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 11-14 Mayıs 2016, Muğla, Türkiye).

GİRİŞ

Etkili vatandaşlık, demokratik toplumlarda bireylerin bilgi, beceri ve değerler boyutunda vatandaşlığın gerektirdiği özelliklere sahip olmasıdır. Sorumlu ve etkili bir vatandaşın bilgi, beceri ve değerler bakımından sahip olması gereken temel özelliklerden biri demokratik değerleri benimseyerek, bu değerler doğrultusunda yaşamaktır (NCSS, 2012).

Vatandaşlık bilincinin ülkenin siyasi yapısını, eğitim sistemini, işyeri verimliliğini, sosyal refahı ve genel olarak gelişmişlik düzeyini etkilediği açıktır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012). Aile ve okul vatandaşlık bilincinin oluşması için gerekli en önemli iki faktördür (Güven, Tertemiz ve Bulut, 2009; Koçoğlu, 2013; Keleş ve Tonga, 2014; Memişoğlu, 2014). Etkili vatandaşlık özellikleri öğrencilik yıllarında şekillenmeye başlar. Bu şekillenmede özellikle okul-öğretmen-öğrenci ilişkisi çok önemlidir. Öğretmenler toplumsallaşma sürecinde, benimsedikleri kültürel öğeleri öğrencilerine aktarırlar (Çuhadar, 2006; Ertürk, 1970). Bununla birlikte vatandaşlık eğitiminin demokratikleştirici etkisini arttırmada en önemli görev öğretmenlere düşmektedir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1998; Sağlam, 2000; Torney-Purta vd., 2001; Metin, 2002; Finkel ve Ernst, 2005; Elkatmış, 2007). Öğretmenlerin sahip olması gereken temel etkili vatandaşlık yeterliklerine, MEB (2008) tarafından hazırlanan genel öğretmen yeterliklerinin “ulusal ve evrensel değerlere önem verme” alt yeterliğinde yer alan performans göstergelerinde yer verilmiştir.

Doğanay (1993), ilköğretim okullarında öğretmen ve öğrenciler yakın ilişki içerisinde uzun süre bulunduğu için öğrenci-öğretmen etkileşiminin yoğunlaştığı üzerinde durmuştur. Bu yüzden öğrencinin öğretmenin politik tutumlarından etkilenmesi kaçınılmazdır (Hakyemez, 2000; Çuhadar, 2006).

Literatürdeki bazı çalışmalarda, öğretmen davranışlarının demokratik olma düzeyi oldukça düşüktür (Yıldırım, 1994; Kasapoğlu, 2001; Evans, 2006). Okullar istenen düzeyde demokratik bir ortam sağlayamamaktadır (Metin, 2002; Üste, 2007). Öğretmenler iyi vatandaştan çok, çok net yapan vatandaş yetiştirdiklerine (Ersoy, 2007; Özdemir Özden, 2011; Keleş ve Tonga, 2014) ve ailelerin vatandaşlık eğitimi konusunda yetersiz ve ilgisiz kaldıklarına değinmişlerdir (Tonga, 2013; Öksüz ve Çevik-Kansu, 2015). Bununla birlikte öğretmenlerin çoğunun toplumcu, edilgen ve görev odaklı vatandaşlık algısına sahip olduğu görülmüştür (Ersoy, 2014). Öğretmenlerin okullarda vatandaşlık eğitimi vermede yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmadıklarını belirttikleri çalışmalar da mevcuttur (Arıkan, 2002; Metin, 2002; Roach, 2003; Ersoy, 2007). Bunun tersine öğretmenlerin kendilerini yeterli gördüklerini belirttikleri (Feldmann, 2007; Göz, 2010) ve demokratik ortamları sağlamada farklı yöntem ve teknikleri kullandıklarını ifade ettikleri çalışmalar da bulunmaktadır (Genç, 2006; Ersoy, 2007). Öğretmenlerin demokratik tutumlarına ilişkin yapılan çalışmalar birbirinden farklılık göstermekle birlikte; öğretmenlerin saygı ve eşitlik ilkesini değerli bulduğu (Ersoy, 2007; Gündoğdu, 2001); öğretmenlerin demokratik tutumlarını öğrencilere yansıtmadıkları (Büyükkaragöz, 1990; Yıldırım, 1994); ilköğretim öğretmenlerinin ortaöğretim öğretmenlerine göre daha demokratik bulunduğu (Aydoğan ve Kukul, 2002); öğrencilerin görüşlerine göre öğretmenlerinin yeterince demokratik olmadığı (Kıncal, 2000); öğretmenlerin çoğunun demokrasiyi uygulamadıkları (Duman, 2004); sınıf ortamında oluşturulan ilişkilerin öğrenci davranışlarını etkilediği (Yağcı, 1997; Doğanay ve Sarı, 2004; Sağlam, 2000); öğrencilerin ders dışı sosyal etkinliklere katılımı konusunda öğretmenlerin yeterince yönlendirici olduğu (Ersoy, 2007) ve olmadığı (Kıncal, 2000) çalışmalara rastlanmıştır.

Blake, Brady ve Sanchez (2004) öğretmenlerin planlarında vatandaşlıkla ilgili temel bilgi ve becerilere, vatanseverlikle ilgili sembollere yer verdiklerini, buna karşılık okullarda öğrencilerin demokrasinin ilkelerini bilmelerine karşın bu ilkeleri kendi yaşamlarında uygulamadıklarını saptamışlardır. Ayrıca Logan (2006), ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık algıları, tutumları ve inançlarını incelediği araştırmasında öğretmen adaylarının ilköğretimde ders verebilmek için vatandaşlık eğitimi ile ilgili kavramlara yeterince hâkim olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Yurtseven (2003), ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları arasında demokratiklik açısından anlamlı farkların çok az olduğunu tespit etmiştir. Öğretmenlerin demokratik tutuma sahip olmasının öğrenciler açısından olumlu etki yaratacağı düşünülmektedir (Çuhadar, 2006).

Yapılan çalışmalarda öğretmenlerin büyük çoğunluğu vatandaşlık eğitimine ilişkin çeşitli alanlarda eğitim gereksinimi duyduklarını belirtmişlerdir (Ersoy, 2007; Arıkan, 2002; Güven, 2002; Adeyemi vd., 2003; Dunkin vd., 1998). Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusunda kendilerini yetersiz hissetmeleri hizmet öncesi ve hizmet içinde yeterli düzeyde eğitim almadıkları biçiminde yorumlanabilir (Ersoy, 2007). Öğretmenlerin vatandaşlık konusundaki deneyim ve alan bilgisindeki yeterlikleri öğrencilerin vatandaşlık kazanımlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Torney-Purta vd., 2005; Adalbjarnardattir, 2002). İlköğretimde demokrasi ve

insan haklarına ilişkin kazanımların yeterince edinilmediği görülmektedir. Bu nedenle etkili vatandaşların yetiştirilmesinde önceliğin öğretmenleri yetiştirmekten geçtiği düşünülebilir (Dolanbay, 2016).

Öğretmenler, vatandaşlık bilincini öğrencilerine nasıl aktarması gerektiğini hizmet öncesi eğitimlerinde yeterli bir şekilde almalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için öğretmen adaylarının bu alandaki yetkinlikleri araştırılıp öğretmenlik lisans programları incelenebilir. Bu açıdan bakıldığında öğretmen adaylarının sahip oldukları etkili vatandaşlık yeterliklerinin araştırılması ve ölçülmesi gelecek nesillerin vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri açısından daha donanımlı yetiştirilebilmeleri açısından önemli ve gereklidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeylerini ve demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarını belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

* Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri öğrenim gördükleri programa göre değişmekte midir?

* Öğretmen adaylarının demokrasi anlayışlarına ilişkin algıları öğrenim gördükleri programa göre değişmekte midir?

* Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri ile demokrasi anlayışlarına ilişkin algıları arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Bu araştırmada durum tespitine yönelik tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır. Araştırma tarama modellerinden ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu tür bir düzenlemede, aralarında ilişki aranacak değişkenler, tekil taramada olduğu gibi, ayrı ayrı sembolleştirilir. Ancak bu sembolleştirme (değerler verme, ölçme), ilişkisel bir çözümlemeye olanak verecek şekilde yapılmak zorundadır (Karasar, 2008).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları (4. Sınıf düzeyinde sadece Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı öğrencileri bulunmaktadır) oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise öğrenciler arasından gönüllülük esasına dayalı olarak random seçilen 4. sınıflarda öğrenim gören toplam 177 öğretmen adayı oluşturmaktadır. 4. sınıflar diğer sınıf düzeylerine göre daha deneyimli ve atanmaya en yakın düzeyde oldukları için seçilmiştir. Eşit ağırlık ve sayısal olarak bölümler arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak için aldıkları derslerin içeriği de göz önünde bulundurularak sınıf öğretmenliği ve fen bilgisi öğretmenliğinde öğrenim gören öğretmen adayları çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından 5'inin kodlama hatalarından dolayı ölçek kağıtları hesaplamaya katılmamıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarına ilişkin demografik özellikler (cinsiyet, okumakta oldukları program, sosyo-ekonomik durum) Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımı

Değişken		f	%
Cinsiyet	Kadın	129	72.9
	Erkek	48	27.1
Okumakta Olduğu Program	Sınıf Öğrt.	104	58.8
	Fen Bilg. Öğrt.	73	41.2
Sosyo-Ekonomik Durum	Düşük	11	6.2
	Orta	114	64.4
	Yüksek	31	17.5
	Belirtilmeyen	21	11.9

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin %72.9'u kadın, %27.1'i ise erkektir. Örneklem %58.8'i sınıf eğitimi ve %41.2'si fen bilgisi eğitimi ana bilim dalında öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklemde yer alan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları daha çok orta düzeydedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterliklerini belirlemek için "Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri Ölçeği" (Sağlam, 2011) ve demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarını belirlemek için ise "Demokrasi Anlayışları Ölçeği" (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004) ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri Ölçeği'nde (Sağlam, 2011) yer alan maddelerin yanıtlanma biçimi; "Hiç katılmıyorum=1", "Biraz katılmıyorum=2", "Kararsızım=3", "Oldukça katılmıyorum=4" ve "Tam katılmıyorum=5" şeklinde cevaplandırılan ve puanlanan 5'li Likert tipi ölçektir. Ölçekte olumsuz madde bulunmamaktadır. İki alt boyuttan oluşan ölçek

vatandaşlık değerlerini ölçen 12 madde ve vatandaşlık bilgi ve becerilerini ölçen 11 madde olmak üzere toplam 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin toplam güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Alt boyutlardaki güvenirlik katsayıları ise .76 (vatandaşlık değerleri) ve .82 (vatandaşlık bilgi ve becerileri) olarak hesaplanmıştır. Demokrasi Anlayışları Ölçeği'nde (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004) yer alan maddelerin yanıtlanma biçimi ise; "Kesinlikle katılmıyorum=1", "Katılmıyorum=2", "Kararsızım=3", "Katılıyorum=4" ve "Kesinlikle katılıyorum=5" şeklinde cevaplandırılan ve puanlanan 5'li Likert tipi ölçektir. Ölçekte iki alt boyuttan (Militan Demokrasi Anlayışı ve Özgürlükçü Demokrasi Anlayışı) oluşan toplam 40 madde bulunmaktadır. Ölçeğin toplam güvenirlik katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Alt boyutlardaki güvenirlik katsayıları ise .83 (Militan Demokrasi Anlayışı, 22 madde) ve .85 (Özgürlükçü Demokrasi Anlayışı, 18 madde) olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri Ölçeği ve Demokrasi Anlayışları Ölçeği ile elde edilen verilerin analizinde güvenirlik-geçerlik analizleri, ortalama, standart sapma, t-testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ve Regresyon analizleri kullanılmıştır. Ayrıca tüm bu analizlerin yapılmasından önce normallik ve varyansların homejenliği testleri yapılmış ve veri setinin normallik ve varyansların homojenliği varsayımlarını karşıladığı tespit edilmiş ve buna göre analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

BULGULAR

Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ölçek puanlarının öğrenim gördükleri programa göre farklılık gösterip göstermediğini anlamak için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 Öğretmen Adaylarının Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri Ölçek Puanlarının Öğrenim Gördükleri Programa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Program	N	$\bar{X}$	S	t	p
Sınıf Öğretmenliği	104	4.27	.38	.396	.693
Fen Bilgisi Öğretmenliği	73	4.24	.42		

Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ölçek puanlarının öğrenim gördükleri programa göre farklılık gösterip göstermediğini anlamak için yapılan t testi sonucu t değeri 0.39 ($p = .70$) $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Sınıf öğretmeni adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ölçek puan ortalaması (4.27) fen bilgisi öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri puan ortalamasından (4.24) büyük olmasına rağmen aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Öğretmen adaylarının demokrasi anlayışı ölçek puanlarının öğrenim gördükleri programa göre farklılık gösterip göstermediğini anlamak için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri ile Demokrasi Anlayışları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Program	N	$\bar{X}$	S	t	p
Sınıf Öğretmenliği	104	3.32	.39	.401	.689
Fen Bilgisi Öğretmenliği	73	3.35	.48		

Öğretmen adaylarının demokrasi anlayışları ölçek puanlarının öğrenim gördükleri programa göre farklılık gösterip göstermediğini anlamak için yapılan t testi sonucu t değeri 0.40 ($p = .69$) $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Sınıf öğretmeni adaylarının demokrasi anlayışları ölçek puan ortalaması (3.32) fen bilgisi öğretmen adaylarının demokrasi anlayışları ölçek puan ortalamasından (3.35) düşük olmasına rağmen aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ile demokrasi anlayışları arasında ilişki olup olmadığını anlamak için Pearson-Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 Öğretmen Adaylarının Demokrasi Anlayışları Ölçek Puanlarının Öğrenim Gördükleri Programa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Program	Etkili Vatandaşlık Yeterliği	Demokrasi Anlayışı Algısı
Etkili Vatandaşlık Yeterliği	-	.193*
Demokrasi Anlayışı Algısı	.193*	-
$\bar{X}$	4.26	3.34
S	.39	.43

N=177

(*) $p < 0.05$

Yapılan analiz sonucunda öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ile demokrasi anlayışları algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=0.19$, $p<.05$). Bu sonuca göre öğretmenlerin etkili vatandaşlık yeterlikleri ile demokrasi anlayışları algısı arasında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının demokrasi anlayışları algısı, sahip oldukları etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri tarafından yordanıp yordanmadığını anlamak için Basit Regresyon analizi yapılmış ve bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5 Öğretmen Adaylarının Demokrasi Anlayışları Algısının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Model	R ²	β	F	t
Bağımsız Değişken: Etkili Vatandaşlık Yeterlik Düzeyi	.037	.193	6.78*	7.06*
Bağımlı Değişken: Demokrasi Anlayışları Algısı				

*p < .05

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri puanları, demokrasi anlayışları puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir ($r= .193$ $r^2= .037$ $p< .05$). Etkili vatandaşlık yeterliklerinin demokrasi anlayışlarının toplam varyansın % 3,7'sini açıklamaktadır. Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde etkili vatandaşlık yeterlik düzeyinin demokrasi anlayışları algısı üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürekli gelişen ve değişen toplumlarda, etkili demokratik vatandaşların yetiştirilmesinde, bilgiye ve akıl yürütmeye dayalı düşünme becerilerinin bireylere kazandırılması açısından öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Vatandaşlık eğitiminin gerçekleştirilmesinde, bütün dersler için ayrı ayrı öğretmenlerin rehberliğinde yapılacak uygulamalar, vatandaşlık yeterliklerinin bireylere kazandırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre sınıf öğretmeni adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik puanları fen bilgisi öğretmen adaylarından fazla bulunmasına rağmen; fen bilgisi öğretmen adaylarının demokrasi anlayışları puanları sınıf öğretmeni adaylarından fazladır. Araştırmada öğretmen adayları, okumakta oldukları program açısından karşılaştırıldığında etkili vatandaşlık yeterlikleri ve demokrasi anlayışları puan ortalamaları yönünden anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Aslında lisans döneminde sosyal bilgiler adına daha fazla ders alan sınıf öğretmeni adaylarının beklenenin altında bir yeterliğe sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre sınıf öğretmenliği eğitimi programında okumakta olan öğretmen adayları ve fen bilgisi öğretmenliği programında okumakta olan öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ve demokrasi anlayışları algısı açısından benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Ektem ve Sünbül'ün (2011), Sağlam'ın (2011; 2012) ve Utku'nun (2015) yapmış olduğu çalışmaların sonuçları bu çalışma sonucunu desteklemektedir. Leenders, Veugelers ve De Kat'ın (2008) öğretmenler üzerinde yapmış oldukları çalışmada ise öğretmenlerin vatandaşlık değerleri hakkındaki görüşlerinin; yaş, alan ve okul düzeyi değişkenleri açısından farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Farklı değerleri benimsemelerinde öğrenim gördükleri alanın etkili olduğu görülmüştür. Bu durum mesleki deneyim sayesinde lisans düzeyindeki bilgi, beceri ve değerlerin zamanla değişebileceğini göstermektedir. Ayrıca Utku'nun (2015) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, işletme ve sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden daha fazla vatandaşlık algısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının bölümler arasında farklılık gösterdiğine yönelik bulgu yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir (Ömerustaoğlu, 2004; Güven, 2004; Gömleksiz ve Kan, 2008; Gömleksiz ve Çetintaş, 2011; Saracaloğlu, Uça, Başara Baydilek ve Coşkun, 2013).

Literatürde farklı değişkenlerle yapılan çalışmalar incelendiğinde öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının sahip oldukları sosyal girişimcilik düzeylerinin (Çermik, 2015); yaşın (Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004); mesleki kıdem ve sivil toplum örgütlerine üye olup olmama durumlarının (Çelikten, 2015); politik ilgi ve cinsiyetin (Göz, 2010; Kaya, 2015; Aydemir ve Aksoy, 2010; Erdem ve Sarıtaş, 2006; Gömleksiz ve Çetintaş, 2011; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004; Ulusoy, 2007; Aycan ve Çalık, 2003; Gömleksiz ve Kan, 2008; Sağlam, 2000; Yanardağ, 2000) vatandaşlık algıları ve düzeyleri açısından önemli olduğu tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının ileriye dönük yaşamları dikkate alındığında etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri kadar demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının da ne kadar gerekli iki faktör olduğu bu çalışmada görülmüştür.

Ayrıca sınıfta öğretmenin demokratik tutum ve davranışlara sahip olmasının önemi üzerinde duran çalışmalar bulunmaktadır (Kember and McKay, 1996; Güven, 2002; Wilkins, 2003; Ersoy, 2007; Memişoğlu, 2014). Öğretmen adaylarının yüksek düzeyde demokratik tutuma sahip olması, okul içerisinde öğrenci davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir (Karatekin vd., 2012). Bunun yanında, öğrencilere vatandaşlık yeterliklerini

kazandırmada demokratik sınıf ortamının oluşturulabilmesi önemlidir (Yağcı,1997; Sağlam,2000; Doğanay ve Sarı, 2004). Aynı zamanda sınıf içerisinde gerçekleştirilen etkinlikler sınıf ortamının demokratikleştirilmesinde etkilidir (Şimşek, 2011).

Vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kapsayan etkili vatandaşlık yeterlikleri, bireylerin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarını etkileyebilir. Özellikle okul yaşam kalitesinin artırılması ve öğretmenlerin eğitim-öğretim ile ilgili paydaşlarla olan ilişkilerinin geliştirilmesi açısından öğretmen yetiştirmede vatandaşlık bilincinin ve demokrasi anlayışının kazandırılması gereklidir. Bu sayede her birey sosyal ve politik sorunlara daha duyarlı hale gelir. Dolayısıyla eleştirilen ve eleştirebilen; düşünebilen ve düşündürebilen; sorunları tespit ederek çözüm getirebilen vatandaşların yetiştirilmesi en önemli hedef olarak belirlenebilir.

Öneriler

Eğitim fakülteleri, öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlikleri ile demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarını yükseltmeye dönük ilgili derslerde uygulamalı etkinlikler gerçekleştirebilir.

Hem ilköğretimde hem de ortaöğretimde öğretmen adaylarının ileride atandıkları okullarda uygulayabilecekleri her yaşa ve her derse uygun etkin vatandaşlık uygulamaları hazırlanarak el kitapçıkları halinde yardımcı kitaplar oluşturulabilir.

Farklı alanlarda öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarında farklı değişkenler kullanılarak benzer çalışmalar ve uygulamalar yapılabilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Adalbjarnardottir, S. (2002). Citizenship education and teacher's professional awareness. Scott, D. Westport (Ed.), inside Citizenship Education and the Curriculum. Ct, USA: Greenwood Publishing Group, 131-150.
- Adeyemi, M. B., Boikhutso, K. and Moffat, P. (2003). Teaching and learning of citizenship education at junior secondary level in Botswana. Pastoral Care Education, 21 (2), 35-41.
- Arıkan, F. (2002). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Eğitim Programının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aycan, N. ve Çalık, D. (2003). İlköğretim okullarında demokrasi eğitimi: Manisa ili örneği. C.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 19-29.
- Aydemir, H. ve Aksoy, N.D. (2010). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin demokratik tutumlarının bazı değişkenlerle ilişkisi: Malatya örneği. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 265-279.
- Aydoğan, İ. ve Kukul, F. (2002). Öğretmenler ile öğretim üyelerinin demokratik davranışlarının analizi. Eğitim Araştırmaları, 3(11), 23-32.
- Blake, S., Brady, T. ve Sanchez, S. (2004). Enculturation of democratic principles in the young: A vision of equity education in public schools. Educational Research Quarterly, 28(1), 48-59.
- Büyükkaragöz, S. (1990). Demokrasi eğitimi. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici Ş. (1998). Demokrasi ve insan hakları eğitimi. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi.
- Çelikten, L. (2015). Sınıf öğretmenlerinin küresel vatandaşlık düzeyleri ile öğrencilere aktarmak istedikleri değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Çermik, F. (2015). Sosyal girişimcilik, küresel vatandaşlık ve çevre davranışı arasındaki ilişki: Yapısal eşitlik modellemesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çuhadar, A. (2006). Üniversite öğretim elemanı ve öğrencilerinin demokrasi anlayışlarının siyasal toplumsallaşma bağlamında cinsiyet, bilim alanı, akademik aşama ve siyasal katılımcılık değişkenleri açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Doğanay, A. (1993). Factors that predict political knowledge and attitudes of young children. (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Pittsburgh.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2004). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, 20-21.
- Doğanay, A. & Sarı, M. (2003). Öğrencilerin üniversitedeki yaşam kalitesine ilişkin algılarının demokratik yaşam kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi: Çukurova Üniversitesi örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde 20- 21.Mayıs.2004 tarihlerinde yapılan Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu'na sunulan bildiri.

- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39, 356-383.
- Dolanbay, H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları ve demokrasi dersine ilişkin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 135-154.
- Duman, B. (2004). Öğrenme-öğretme sürecindeki entelektüel şizofrenizm. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu içinde*, 94-108, 20-21 Mayıs 2004. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Dunkin, M. J., Welch, A., Merritt, A., Phillips, R. ve Cranen, R. (1998). Teachers' explanations of classroom events: Knowledge and beliefs about teaching civic and citizenship. *Teaching and Teacher Education*, 14(2), 141-151.
- Ektem, I. S. ve Sünbül, A. M. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 159, 168.
- Elkatmış, M. (2007). İnsan hakları eğitimi. *Türk Demokrasi Vakfı Yayınları*, Ankara.
- Erdem, A. R. ve Sarıtaş, E. (2006). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin öğretim elemanlarının davranışlarının demokratikliğine ilişkin algıları (PAÜ Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16.
- Ersoy, F. (2007). Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. (Yayınlanmamış doktora tezi). *Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Eskişehir.
- Ersoy, A. F. (2014). Active and democratic citizenship education and its challenges in social studies classroom. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 1-20. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2014.55.1>
- Ertürk, S. (1970). On yıl öncesine kıyasla öğretmen davranışları. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Evans, M. (2006). Educating for citizenship: What teacher say and what teacher do?. *Canadian Journal of Education*, 29(2), 410-435.
- Feldmann, D. (2007). Citizenship education: current perspectives from teachers in three states. *Educational Research Quarterly*, 30(4), 3-15.
- Finkel, S.E. & Ernst, H.R. (2005). Civic education in post-apartheid South Africa: Alternative paths to the development of political knowledge and democratic values. *Political Psychology*, 26(3).
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim* 171, 43-54.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kan A. Ü. (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği), *Milli Eğitim*, 178, 44-63.
- Gömlüksiz, M. N. ve Çetintaş, S. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları (Fırat, Dicle, 7 Aralık, Cumhuriyet ve Erzincan Üniversiteleri Örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1-14.
- Göz, N. L. (2010). İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Uşak.
- Gündoğdu, K. (2001). Bir durum çalışması: ABD'de demokrasi kavram ve kültürünün ilköğretim düzeyinde öğretilmesine ilişkin öğretmen görüşleri. *X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 2. Cilt içinde*, 1223-1232, 7-9 Haziran. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Güven, S. (2002). İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda okutulmakta olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini veren öğretmenlerin nitelikleri ve derste karşılaştıkları problemler. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.
- Güven, İ. (2004). Sosyal Bilgiler alan öğretmen adaylarının okul uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Kuramdan Uygulamaya Eğitim Bilimleri*, 4(2), 270-299.
- Güven, S. Tertemiz, N. ve Bulut, P. (2009). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine yönelik sınıf öğretmen görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 149.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Hakyemez, Y. Ş. (2000). *Militan demokrasi anlayışı ve 1982 anayasası*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın.
- Karatekin, K.; Merey, Z.; Sönmez, Ö. F.; Kuş, Z. (2012). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumları. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. ISSN:1308-2140. Volume 7/4-II. Summer 2012. www.turkishstudies.net. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3957.s:2193-2207>.
- Kasapoğlu, H. (2001). İlköğretim okulu öğretmenlerinin okullarında insan haklarına uygun davranma düzeyleri konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

- Kaya, B. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık algıları ile politik ilgi ve katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Keleş, H. ve Tonga, D. (2014). Öğrencilerin vatandaşlık bilincini etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(2), 61-85.
- Kember, D. and McKay, J. (1996). Action research into the quality of student learning: a paradigm for faculty development. Journal of Higher Education, 67(5), 528-554.
- Kıncal, R. Y. (2000). İlköğretim öğrencilerinin davranışlarının demokratiklik düzeyi. II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu içinde, 426-431, 10-12 Mayıs 2000. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Koçoğlu, E. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının okul yöneticilerinde olması gereken demokratik tutum ve davranışlara ilişkin algıları. Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. ISSN:1308-2140 Volume 8/6, Spring 2013. www.turkishstudied.net. Doi Number: [http:// dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4632](http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4632). p:413-430.
- Leenders, H., Veugelers, W., & De Kat, E. (2008). Teachers' views on citizenship education in secondary education in the Netherlands. Cambridge journal of education, 38(2), 155-170.
- Logan, H. H. (2006). Conceptions of citizenship education in preservice elementary social studies education. (Unpublished Phd Thesis). University of Kansas, Kansas.
- MEB, (2008). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/Ogretmen_Yeterlikleri_Kitabi_genel_yeterlikler_parca_2.pdf. Son erişim tarihi: 28.03.2014.
- Memişoğlu, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre vatandaşlık eğitimi. Electronic Turkish Studies, 9(5), 1565-1584.
- Metin, M. (2002). Vatandaşlık ve insan hakları dersinde demokratik tutum geliştirme ve insan hakları öğretiminin önemi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- NCSS. (2012). National council for the social studies. Retrieved from www.socialstudies.org/positions/effectivecitizens/
- Öksüz, Y. and Çevik-Kansu, C. (2015). According to the opinions of teachers and students active citizenship education in elementary school. Mevlana International Journal of Education (MIJE), 5(1): 10-25.
- Ömerustaoğlu, A. (2004). Felsefe grubu öğretmenliği ve diğer anabilim dallarında öğrenim gören öğrencilerin demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7, 216-226.
- Özdemir Özden, D. (2011). İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Roach, P. S. (2003). Civic education and engagement as goals of social studies: Knowledge, attitudes, and perceptions of pre-service teachers. (Unpublished Dissertation). University of Georgia.
- Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü. Milli Eğitim, Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi, 146, Ankara: MEB Yayınları.
- Sağlam, H. İ. (2011). Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 19(1), 39-50.
- Sağlam, H. İ. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin etkili vatandaşlık yeterlik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Journal of Social Studies Education Research, 3(2), 71-85.
- Saracaloğlu, A. S., Evin, İ. ve Varol, S. R. (2004). İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenlerle öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir araştırma. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(2), 335-364.
- Saracaloğlu, A. S., Uça, S., Başara Baydilek, N. ve Coşkun, N. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile değer algılarının incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(1), 45-59.
- Şimşek, N. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin demokratik kazanımlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Milli Eğitim, 190, 188-202.
- Tonga, D. (2013). 8. Sınıf öğrencilerinin vatandaşlık bilinci düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Torney-purta, J., Lehmann, R., Oswald, H. and Schulz, W. (2001). Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement. ED 452 116.

- Torney-Purta, J., Richardson, W. K. and Barber, C. H. (2005). Teachers' educational experience and confidence in relation to students' civic knowledge across countries. *International Journal of Citizenship and Teacher Education*, 1(1), 32-52.
- Ulusoy, K. (2007). Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Utku, M. (2015). Üniversite öğrencilerinin vatandaşlık ve sosyal medya (sosyal ağ) vatandaşlık algısının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Üste, B. (2007). İnsan hakları eğitiminin ilköğretimde önemi. *Ege Akademik Bakış*, 7(1), 295-310.
- Wilkins, C. (2003). Teachers and young citizens: Teacher talk about their role as social educators. *Westminster Studies in Education*, 26(1), 63-75.
- Yağcı, E. (1997). Sınıf içi demokratik öğretimin öğrenci erişimi ve akademik benlik kavramına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 171-179.
- Yanardağ, A. (2000). Üniversite gençliğinin demokratik tutum ve davranışları üzerine bir araştırma (Selçuk Üniversitesi Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Yıldırım, L. (1994). İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları ile öğrencilerin demokratik davranışları arasındaki ilişkilerin saptanması. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yurtseven, R. (2003). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

İletişim/Correspondence

Yrd. Doç. Dr. Ceren ÇEVİK KANSU
cerencevik@bayburt.edu.tr